

Oude huizen in de Rhenense binnenstad en hun bewoners

Het huis 'Poelenstein' en Dokter Waller

Henk P. Deys en Ad J. de Jong

Op zoek naar de oudste bewoning en om verder inzicht te krijgen in het ontstaan van de stad Rhenen vervolgen we met de geschiedenis van huizen in de Rhenense binnenstad met 'stein' in de naam. Zo blijken er in de buurt van de Bergpoort de huizen 'Poelenstein' en 'Hagestein' te hebben gestaan. Deze huizen stonden aan de noordzijde van de Herenstraat. Deze 'steinen' zijn interessant omdat ze stonden in een gedeelte van Rhenen, waar mogelijk de stad Rhenen zou zijn ontstaan.

In dit artikel willen we de bewoningsgeschiedenis van het huis Poelenstein vanaf de 16^e eeuw voor het voetlicht brengen. Over Hagestein hopen we in een volgende editie van Oud Rhenen te kunnen publiceren. In het huis Poelenstein heeft de bekende Rhenense huisarts dokter Waller (1877-1971) gewoond, naar wie een straat in Rhenen is genoemd. Hij woonde er vanaf 1906 met zijn gezin totdat hij in 1929 verhuisde naar het fraaie landhuis De Tangh.

*Het huis Poelenstein te Rhenen met op de stoep huispersoneel, circa 1910, en dokter William Waller (1877-1971)
(fotocollectie familie Waller en H.P. Deys)*

VOORGESCHIEDENIS

In zijn boek *De Stad Rhenen* poneert Prof.Dr. W. van Iterson de stelling dat de stad Rhenen vermoedelijk ontstaan is uit een nederzetting (*curtis*), genaamd *Hreni* (het latere Rienen of Rhenen), in de buurt van de Bergpoort. Deze nederzetting zou circa 1250 stadsrecht hebben gekregen en in 1346, samen met gebied meer ten westen en ten zuiden gelegen, verder zijn ommuurd in opdracht van bisschop Jan van Arkel.

Bij het graven van een bouwput voor de nieuwe Albert Heijn-supermarkt en aangrenzend appartementencomplex, stuitte men op een oud stuk stadsmuur. De stenen van deze muur zijn onderzocht en met behulp van isotopenonderzoek is vastgesteld dat de stenen inderdaad dateren uit het midden van de 14^e eeuw.

Al met al voldoende reden om te onderzoeken wat voor huizen en gebouwen er in dit noordoostelijke stadsdeel van Rhenen hebben gestaan in de middeleeuwen.

In zijn artikel *Gilden te Rhenen* in Oud Rhenen 2010 beschrijft Ad de Jong hoe aanvankelijke handelsnederzettingen in de middeleeuwen uit konden groeien tot steden. Er vestigden zich meestal vanaf het begin al ambachtslieden, zoals meden. Zij waren belangrijk voor het vervaardigen van

(uiteraard) hoefijzers en werktuigen voor het boerenbedrijf, gebruiksartikelen, zoals messen, bijlen, zagen en wapens.

Voorts kwamen er natuurlijk de herbergen en gasthuizen, en niet te vergeten een kerk of kapel met bijbehorende mogelijkheid om doden te begraven. In het huis Hagestein, dat het dichtst bij de Bergpoort stond, woonden eeuwenlang smeden.

Bestuderen we de oudste prenten van het noordoostelijke gedeelte van de stad Rhenen en stadsplattegronden, dan zien we daar vlakbij de Bergpoort langs de Herenstraat een lang-

Uitsnede van een stadsplattegrond van circa 1600 met het gebied in de buurt van de Bergpoort (zie Achter Berg en Rijn Afb. 7)

gerekt gebouw, dat een gasthuis zou kunnen zijn geweest. Het is tot nu toe niet vastgesteld waar het Gasthuis vroeger heeft gestaan. Voorts daarachter een torentje met een kruis erop. Dit zou kunnen duiden op een kerkje of kapel. Enige voorzichtigheid dient in acht genomen te worden, omdat de kaarten niet altijd even betrouwbaar waren. Echter, de plaats van kerkelijke gebouwen werd meestal wel vrij nauwkeurig aangegeven.

Wat de gasthuizen betreft kennen we natuurlijk het Gasthuis, dat beneden aan de Herenstraat tussen de Kruisstraat en de Koningsstraat heeft gestaan; de bijbehorende Gasthuiskapel heeft de bombardementen in de meidagen van 1940 weliswaar doorstaan, maar was dusdanig bouwvallig dat de kapel zelf is afgebroken. Later zijn de fundamenten nog eens opgegraven en opgemeten (zie verslag van Annemiek Bonnema). Ook is er ooit een Vrouwengasthuis geweest dat bij het kerkhof en de school achter de Cunerakerk heeft gestaan.

Toch zijn er sterke aanwijzingen dat er al eerder in de buurt van de Bergpoort een gasthuis heeft gestaan. Dit is vermoedelijk een vrouwengasthuis geweest, dat later verhuisde naar de locatie bij de Cunerakerk. Een sterke aanwijzing hiervoor is dat volgens de gasthuisrekeningen de jaarlijkse inkomsten van een huis, genaamd De Pauw, bij de Bergpoort aan het Vrouwengasthuis toekwamen. De doorgaande weg van Utrecht naar Arnhem liep vroeger onderlangs de nederzetting Rhenen via de Koningsstraat naar het oosten. Op een kaart van Jacob van Deventer van midden 16^e eeuw is een gedeelte van deze weg nog zichtbaar.

Toen Rhenen ommuurd werd en er een Bergpoort kwam, was er kennelijk behoefte om de doorgaande weg bovenover, dwars door de nederzetting te laten lopen richting deze Bergpoort. Het toenmalige gasthuis moest hier kennelijk toestemming voor geven. Zo lezen we in een inventaris van Rhenense charters met betrekking tot de bezittingen van het Gasthuis (in drukvorm verschenen in 1915, een transcriptie door R. Jesse):

Een bezegelde transportbrief beginnende met Wij Jan van Bommel, Richter, etc. en eindende:

‘Gegeven in ’t jaer ons Heeren 1390 op Sinte Martijns avont wesende besegelt mit drie groene wijthangende segels, bij welken transport brieff Dirck de Kock opgedragen heeft ten behoeve van Aelbert van Bommel alle rechten, ’t welck hij hadde aen eenen Schepen-brieff van Rhenen inhoudende dat Gijsbert Lijster ende Reijnier van Velu, Gasthuysmeesters, belooff hebben dat die straet leggende westwaerts de voorz. Dirc de Kocks huysinge ende suiwtwaerts naest het Gasthuys sall blijven leggen tot een gemeenstraet tertijt toe, dat die Gasthuysmeesters in der tijd de voors. Dirc betaelen sestien pont paeijementses, alls tot Rhenen dan ghenge ende geheven wesen sall ende geteijckent mit letter C’.

De doorgaande weg zou dus onderlangs een eerder bestaand Gasthuis te hebben gelopen, vermoedelijk niet het Gasthuis

bij de Koningsstraat.

Inderdaad blijkt het Gasthuis reeds in de middeleeuwen grondrechten te hebben gehad in de buurt van de Bergpoort en moesten eigenaren van huizen in die buurt jaarlijks een rente (uitgang) aan het Gasthuis betalen. Deze jaarlijkse rentes bleven nog tot ver in de 19^e eeuw bestaan. Zo was het geval met het genoemde huis De Pauw, dat later in bezit kwam van het Gasthuis, en een huis genaamd ‘Hagestein’. De Gasthuisrekeningen vanaf de 16^e eeuw zijn gelukkig grotendeels bewaard gebleven, zodat vrij gemakkelijk na te gaan is wie de eigenaren en bewoners van deze huizen zijn geweest in de eeuwen daarna.

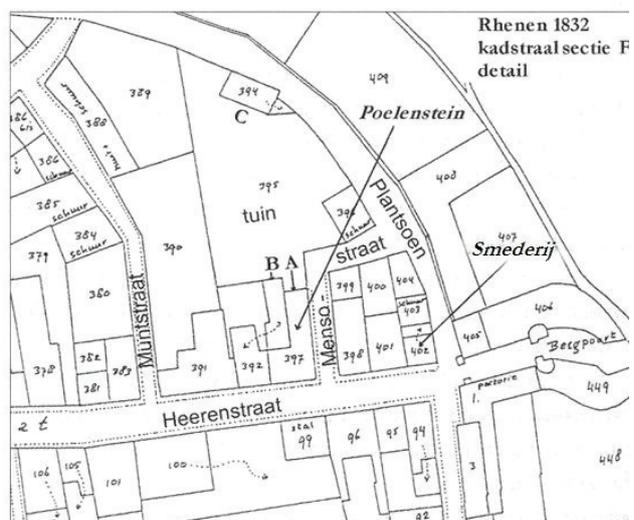
Als we zouden weten waar zich in 1390 het huis van de genoemde Dirc de Kock bevond, zouden we weten waar dit Gasthuis gestaan heeft.

Het andere huis met ‘stein’ in de naam stond eveneens aan de Herenstraat in de buurt van de Bergpoort, een paar huizen verderop naar het westen. Dit huis heette ‘Poelenstein’. Hieronder willen we nader ingaan op de geschiedenis van het huis Poelenstein op basis van wat we tot nu toe hebben kunnen vinden in de Rhenense archieven.

POELENSTEIN – LATER HUIS NO. 83 / KADASTRAAL NO. F397

In het meinummer 2014 van Oud Rhenen beschrijft W.H. Strous het interieur van een huis van de joodse tafelhoudster (houder bank van lening) Abraham Abrahamsen, dat bij nader onderzoek ooit Poelenstein blijkt te hebben geheten. Deze Abraham Abrahamsen heeft verschillende bezigheden om de kost te verdienen. Als jood kan hij geen ambacht uitoefenen; dat was voorbehouden aan de burgers die aangesloten

Overzichtskaartje waarop de ligging van Poelenstein en Het Witte Cruys (later smederij Bovenschen) d.m.v. pijlen is aangegeven; voorts is A het eigenlijke huis en B een huis dat er tegenaan gebouwd was en dat hoorde bij het huis ernaast. C is een huis dat tegen de stadswal aan was gelegen (zie foto's van de tuin)

moesten zijn bij een ambachtsgilde. Hij pacht het recht om een bank van lening te houden van de stad Rhenen. Hij blijkt verder tevens opkoper van tabak te zijn en heeft een slagerij, die bij een inventarisatie in 1741 door notaris Johan Boon in verband met het faillissement van zijn zaak beschreven wordt. Hoewel de eigenlijke lommerd en het bijbehorende magazijn (vermoedelijk in de kelder) niet beschreven worden (vallen buiten het faillissement), krijgen we toch een aardige indruk van de indeling van het huis.

Het betreft hier een aanzienlijk huis dat in de Rhenense en Utrechtse archieven ook wel 'Poelenstein' genoemd wordt. Hierna volgt wat we hebben kunnen vinden over de eigenaren en bewoners van dit markante huis vanaf de 16^e eeuw.

In de 16^e eeuw blijkt het huis tijnsplichtig te zijn aan de Domeinen. Rhenen als stad was ooit in de middeleeuwen 'tweeherig.' Niet met zekerheid is vastgesteld wie Rhenen ooit stadsrecht verleende. Er wordt nog steeds vanuit gegaan dat dit door de bisschop van Utrecht is gebeurd, echter Wijk bij Duurstede kreeg ooit het stadsrecht verleend door de heren van Abcoude. Daarentegen werd het stadsrecht na het verloren gaan van de stadsbrief van Rhenen begin 15^e eeuw bevestigd door de bisschop van Utrecht, waardoor men aangenomen heeft dat een bisschop van Utrecht Rhenen ooit stadsrecht had verleend. In een charter uit 1421 bevestigt Frederick (van Blankenheim), bisschop van Utrecht, de privilegiën 'door zijn voorvaderen (lees de bisschoppen) aan die stad gegeven.'

De heren van Abcoude hadden ook de nodige bezittingen en rechten binnen Rhenen. Zo was het huis van de familie Valckenaer in de Herenstraat (tegenover Poelenstein gelegen) in ieder geval in 1408 en 1440 tijnsplichtig aan de heer van Abcoude (zie artikel van A.J. de Jong in het meinumner van Oud Rhenen 2012). Na diens dood te Brussel op 4-2-1459 kwamen deze lenen en grondrechten van Jacob van Gaesbeek, heer van Abcoude, toe aan de bisschop van Utrecht en later kwamen zij ten tijde van keizer Karel V bij de Domeinen terecht.

Er zou een verband kunnen zijn tussen de naam 'Poelenstein' en de familie Van den Poel, die in de middeleeuwen bezittingen had onder Rhenen en Wijk bij Duurstede.

In 1315 zijn er vechtpartijen te Rhenen. In het Registrum Guidonis (zie later bij Bronnen) wordt bij één van de strijdende partijen een Clais Heynekinssone van den Po(e)le genoemd. Ook elders in dit Registrum Guidonis worden hij en ook een broer Dyderic genoemd in verband met vechtpartijen waarbij diverse Rhenenaren zijn betrokken en er doden te betreuren zijn. De bisschop Gwijde van Avesnes probeert daarbij een verzoening tot stand te brengen en legt boetes op, ook om bijvoorbeeld zielmissen voor de overledenen te bekostigen.

In 1433 worden te Rhenen een Johan van den Poel en

Joncfrou Margriet van den Poel genoemd als broeder- en zusterleden van het Cuneragilde te Rhenen. Deze Johan van den Poel, overleden vóór februari 1469, was een zoon van heer Gijsbert van den Poel, ridder, en Sophia Henrics dochter Utenhamme. Hij was verwant aan de familie Borre van Amerongen via zijn vrouw Margaretha Borre, in 1475 genoemd als zijn weduwe, erfgename van Dirk Borre, haar broer, die priester was en in 1475 overlijdt. Zij zelf leeft kennelijk nog op 10-10-1475, als er een leen overgaat op Gijsbert van de Poel en er sprake is van een lijftocht aan haar (lees: vruchtgebruik).

Genoemde Jan (= Johan) van den Poel was een kleinzoon van een gelijknamige Jan van den Poel, overleden in 1416, die in 1400 genoemd werd met Joffr. Lijsbeth, een bastaarddochter van heer Willem van Abcoude, ridder.

We komen de namen Borre van Amerongen en Van den Poel voorts tegen bij hun bezittingen Borrencamp in de Marsch en Broechange in Achterberg, de huidige boerderij Broekhoven aan de Cuneraweg. Zo transporteert Joffr. Margriete Borren als weduwe van Jan van den Poel in 1475 het goed Broechange, dat in haar bezit was gekomen na overlijden van haar genoemde broer Dirck Borren, priester.

Jan van den Poel en Margriete Borren hadden naast een zoon Gijsbert nog een zoon Jan en een dochter Marie van den Poel.

Jan (van den) Poel wordt in 1462 genoemd als het recht van het veer te Rhenen op 22-6-1462 met zijn toebehoren voor het gerecht van Rhenen overgedragen wordt van Philips Jacobsz Codde, doctor in de medicijnen en vanaf 1448 als stadsdokter in Leiden aangesteld, aan broeder Henrick van Heeswijck, priester en procurator van het karthuizer klooster Nieuwlicht bij Utrecht, in welk klooster Jacob van Gaasbeek werd begraven. Codde had het veer in 1457 gekocht van Jacob van Gaasbeek, heer van Abcoude.

Op 30-3-1463 droeg het klooster Nieuwlicht het veer als vrij eigendom op aan bisschop David van Bourgondië om het voorts van hem in leen terug te krijgen. Het was dus een bisschoppelijk leen.

Ook bij het recht op het veer, net als bij het tijnsrecht op huizen in de Rhenense binnenstad, zien we dus de heren van Abcoude weer ten tonele verschijnen.

Het huis Poelestein zou dus een 'stein' (stenen huis) kunnen zijn geweest, dat ooit toebehoord had aan een lid van de familie Van den Poel.

Poelenstein te Rhenen wordt in ieder geval genoemd in de rekeningen van de rentmeester-generaal als zijnde tijnsplichtig aan de Domeinen van Utrecht. Dit tijnsrecht zou ook hier afkomstig kunnen zijn van ooit de heren van Abcoude en later de bisschop van Utrecht.

De oudste vermelding van Poelenstein die we hebben kunnen vinden in deze rekeningen dateert uit 1556. Hieronder

willen we nader ingaan op de eigenaren en bewoners van Poelenstein tot de totale verwoesting van het huis in de meidagen van 1940. Het huis werd daarna herbouwd zoals ook alle omliggende huizen die verloren waren gegaan.

zodanig de eerste leenvolger in de familie. Priesters werden als onmondig beschouwd en mochten geen 'hulde doen'. Als leengoederen van eigenaar veranderden, droeg de nieuwe eigenaar het goed eerst weer op aan de leenheer om het daarna weer in leen te mogen ontvangen. Iets soortgelijks speelt bij

Familiewapen Lijster en de zegels van Willem Dircksz Lijster, gasthuismeester (1533), en Claes Dircksz Lijster, schepen in 1545; zij waren broers van heer Henrick Lijster, priester (heraldische collectie A.J. de Jong)

16^e EEUW

In de rekeningen van de rentmeester-generaal van de Domeinen 's lands van Utrecht' staat vermeld dat een 'heer' Henrick Lijster jaarlijks een stuiver tijns (grondrente) verschuldigd is 'uit zijn huijsinge gebeten Poelestein' te Rhenen. Dit 'heer' kan staan voor een riddermatige of priester, waarbij gedacht zou kunnen worden aan de commandeur van de Ridderlijke Duitse Orde te Rhenen, die tevens pastoor was van de Cunerakerk. Hoewel deze Henrick Lijster mogelijk wel priesterbroeder was van deze Ridderlijke Duitse Orde (in 1532 en 1540 genoemd als pater), wordt hij in de tijnsregisters genoemd als tijnsplichtige (eigenaar) en is het huis eigen-

Familiewapen Stoutenborgh te Rhenen (uit: wapenhandschrift P. van der Schelling, collectie CBG Den Haag)

gendom van de familie Lijster. **V r o u w e n** en priesters moesten zich in die tijd bij financiële en gerechtelijke transacties laten vertegenwoordigen door een mannelijke voogd (momber). **G e n o e m d e** 'heer' Henrick Lijster was de oudste zoon van Dirck Henricksz Lijster en als

overdracht van tiendrecht en eigendommen, waarop een jaarlijkse tijnsverplichting zat. Ondanks dat het hierbij vaak om een klein bedrag gaat, zoals een stuiver jaarlijks, werd toch telkens een tijnsbrief opgesteld bij verandering van eigenaar. In geval het een priester betrof trad meestal een jongere broer of een ander mannelijk familielid op als 'hulder'. Bij vrouwen was dat meestal haar echtgenoot of een mannelijk familielid. Bij heer Henric Lijster bijvoorbeeld vonden we bijvoorbeeld zijn jongere broers Claes Lijster (in 1523) en Willem Lijster (1530) genoemd als hulders.

In 1567 is heer Henric Lijster mogelijk overleden en wordt met betrekking tot Poelenstein in de tijnsrekeningen een Rutger de Bruyn genoemd als man en voogd van Jonfr. Hadewijch Lijsters en Jonfr. Huberta Lijsters, haar zuster.

Een priester Henrick Lijster wordt reeds in de periode 1523-1529 genoemd te Rhenen. Hij is een broer van een Claes Lijster; deze zegelt in 1541 en 1545 als schepen te Rhenen. Een andere broer Willem Lijster Diericksz, genoemd in de periode 1530-1547, blijkt overleden vóór 9-11-1559. Deze was gehuwd met Elisabeth van Brakel, in 1604 overleden. Uit dit echtpaar zijn tenminste een zoon, Dierick Lijster Willemsz de Jonge, die vóór 31-3-1563 overlijdt, en twee dochters geboren. Poelenstein komt dan bij de gezusters Hadewych en Huberta Lijsters terecht. Opmerkelijk is dat bij vrouwelijke leden van het geslacht Lijster er altijd een 's' of 'en' achter de familienaam staat; het betreft echter leden van één en dezelfde familie Lijster.

Genoemde Elisabeth van Brakel, de moeder van de gezusters Lijster, was een dochter van Cornelis van Brakel (tot Kermestein) en Margrete toe Boecop.

Mr. Rutger de Bruijn, genoemd als voogd was een zoon van Dirck de Bruijn en Christina Lijsters, ook een lid van de

familie Lijster dus. Hij was advocaat en wordt 1578/9 genoemd als burgemeester te Rhenen en trouwt dus met Hadewich Lijsters. Zij erft onder andere van haar moeder een deel van het leengoed de Tollenburg in de Marsch.

Huberta Lijsters trouwt met Dr. Adriaen van Stoutenburch, medicus, aangesteld als hofarts aan het hof van de van Gelres. Hij was burgemeester te Rhenen in 1555 en leeft nog in 1574.

Waar deze van Stoutenburch precies vandaan komt is onduidelijk. Leden van deze familie voerden als wapen in blauw een zilveren kasteeltoren, een wapen dat afwijkt van dat van een familie met dezelfde naam die te Amersfoort voorkwam. Volgens de wapenkwartieren op een rouwbord dat in Rhenen in 1641 in de Cunerakerk heeft gehangen, zou hij een zoon zijn van een Van Stoutenborgh gehuwd met een 'Hoecken' (wapen drie vishaken).

De bekende historicus, genealoog en heraldicus Aernout van Buchel reisde in 1639 via Rhenen naar Lienden, waar hij genealogisch onderzoek wilde doen naar de familie Van Grootvelt in opdracht van Adam van Lockhorst, gepareteerd aan de Liendense Van Lockhorsten. Hij tekent te Lienden de wapenkwartieren op die hij aantrof op de ramen in de kerk, voornamelijk van de Vonck van Liendens, maar ook van leden van de families Lijster, De Bruijn, Grootvelt, Lockhorst en van Brakel.

Wapenkwartieren van Gerarda Ruysch aangetroffen in de Cunerakerk door Aernout van Buchel in 1639; tekening in zijn wapenhandschrift 'Inscriptiones' (collectie bibliotheek RU Utrecht)

Op het moment dat Buchel de kerk van Lienden bezocht begon men juist te luiden in verband met het overlijden op 4 juni 1639 van Floris II, Graaf van Culemborg, die tevens heer van Lienden was. Ook bezocht hij de Cunerakerk en was onder de indruk van alle heraldiek (rouwborden, grafzerken) die hij daar aantrof en tekent een en ander in kleur op in zijn fraaie handschrift *Inscriptiones*, dat zich in de Utrechtse universiteitsbibliotheek bevindt. Zo beschrijft hij

Kasteel Wayenstein bij Amerongen; tekening van Roeland Roghman circa 1646/47 (zie Kastelen en Ridderhofsteden in Utrecht)

een alliantiewapen van Stoutenburg/Ruysch met als 8 wapenkwartieren Ruysch/Brakel/Pieck/Boecop/Elderen/Grootvelt/Wielich/Hees.

Het betreft hier de kwartieren van Gerarda Ruysch, dochter van Hugo Ruysch, heer van Wayestein, omstreeks 1540 lid van de Ridderschap van Utrecht en diens eerste vrouw Wilhelmina van Elderen, geboren circa 1560, dochter van een echtpaar Van Elderen/Grootveld. Hugo Ruysch was een zoon van Johan Ruysch, heer van Wayestein, overleden 26-7-1560 en Elisabeth van Brakel, dochter van Cornelis van Brakel van Kermestein en Margaretha van Boecop. Deze Johan Ruysch was een zoon van Hugo Ruysch Diericksz, lid van de Ridderschap van Utrecht in 1531, die gehuwd was met Josina Pieck, dochter van Joost Pieck. Hugo Ruysch huwde later met Elisabeth van Cuylenburch, dochter van Melchior van Cuylenburch en Elisabeth van Bronckhorst.

Gerarda Ruysch trouwt met Jelis (Gillis) van Stoutenburch, burgemeester te Rhenen 1627-1646 (diverse perioden) en raad aldaar 1590/1 en schepen 1611/2, 1622/3, 1626/7 etc.; voor het laatst 1649/50. Hij was een zoon van genoemde Mr. Adriaan van Stoutenburch.

Een andere zoon, Cornelis van Stoutenburch, trouwde Hadewich van Ha(e)rn, weduwe van Wouter Suyrmont; hij was schepen te Rhenen 1576/7 en was in 1586 beleend met 20 morgen, de helft van huis en hofstad Cleyn Elswert, in de Marsch.

Op 9-6-1589 wordt Cornelis van Stoutenburgh genoemd als man en voogd van Heyll van Harn en haar onmondige kinderen bij Mr. Wouter Suirmond in verband met een proces tegen molenaar Rijk Wesselsz.

In 1591 koopt Cornelis van Stoutenburg het huis ten wes-

ten naast Poelenstein gelegen in de Rhenense binnenstad; in 1608 verschijnt Huberta Lijsters voor het gerecht voor haarzelf en als erfgenaam van haar zoon Cornelis van

Familiewapen Vosch van Roelinxweert (in beraldische collectie CBG Den Haag)

Stoutenburgh. Naast genoemde Cornelis en Jelis van Stoutenburgh blijken er ook nog twee dochters met de namen Wilhelm(in) a en Catharina te zijn geweest. Wat Poelenstein betreft vervolgen we met Jelis (Gillis) van Stoutenburgh, die gehuwd was met Gerarda Ruysch, waarvan Aernout van Buchel de wapenkwartieren heeft beschreven. Vermoedelijk was zij in 1639 overleden, omdat dit jaartal op haar rouwbord stond.

17^e EEUW

Aan de hand van de kerkrekeningen van de Cunerakerk in de eerste helft van de 17^e eeuw kunnen we nagaan wie de eigenaren van Poelenstein zijn geweest in die periode. Er moet voor het huis door de eigenaren jaarlijks 15 stuivers worden betaald. Dit geld blijkt uiteindelijk bij de kerkelijke gilden zoals het Kruisgilde terecht te komen. Tot midden 17^e eeuw geldt deze jaarlijkse verplichting ('uitgang') voor de erfgenamen van Mr. Adriaan van Stoutenburgh, via burgemeester Jelis van Stoutenburgh uiteindelijk diens dochters, zoals Elisabeth van Stoutenburgh, die getrouwd was met Jor. (jonker) Johan Vosch (van Roelinxweert).

Op 20-12-1646 trouwt te Rhenen Jor. Jan (Johan) Vos (Vosch), wonende op Blijeckenburch te Zeist, met Elisabeth

Het huis Blikkenburg bij Zeist; tekening van Roeland Roghman circa 1646/47 (zie Kastelen en Ridderhofsteden in Utrecht)

van Stoutenburch, wonende te Rhenen. Hij hoort tot de adellijke familie Vosch van Roelingsweerd. Hij is een zoon van Balthasar Vosch en Anna van Hollandt, een aanzienlijke familie te Wijk bij Duurstede. Hij woont ten tijde van zijn huwelijk dus op het kasteeltje Blikkenburg bij Zeist, dat begin 17^e eeuw in handen was van leden van de familie Van Brakel.

Op 2-12-1650 loten de gezamenlijke erfgenamen van de heer borgemeester Stoutenburch en joffrouwe Gerarda Ruijsch om de toebedeling van de nalatenschap. Zo heeft Joe. (jonkvrouwe) Johanna van Stoutenburch het lot getrokken met het schapeschoth genaemt Heymers Engh naest de Grebbe en de zogenaamde Maethey (Maathei).

Op 29-6-1652 transporteert Joe. (jonkvrouwe) Elisabeth van Stoutenburch, vergezeld van Jor. (jonker) Johan Vosch als haar momber aan haar zuster Cornelia een vierde part van den hujsinge genaemt Poelsteijn en den hoff en schuer daeraen behorende gelegen in de stad in de Lange Heerestraet naest vrouwe Brants hujsje.

Zo langzamerhand is er behoorlijk wat bezit opgebouwd en op 1-10-1652 lijftochten Jor. Johan Vosch en Joe. Elisabeth van Stoutenburch elkaar (regelen het vruchtgebruik bij overlijden). In 1655 verzoekt Johan Vosch de magistraat om de waarde vast te stellen van 28 morgen Bergland die zijn vrouw Elisabeth van Stoutenburch ten deel zijn gevallen. Johan Vosch wordt in 1652 als schepen en in 1655 als kerkmeester genoemd.

Het eigendom van het huis Poele(n)stein blijkt uiteindelijk bij Cornelia van Stoutenburch te liggen.

Op 3-3-1664 transporteert namelijk bovengenoemde Cornelia van Stoutenburch, vergezeld van Jor. Johan Vosch ten behoeve van Jor. Johan Vincent van Dijk en sijne erve seeckere huys en erff met sodanige gerechtigheyt genaemt Poelsteijn, oostw. Geurt Cornelisz (lees: van Setten), westw. Jacob Boumeyster en noortw. De Stadtswal. Jaarlijks dient voor het huis 15 stuivers jaarrente aan de kerk te worden betaald.

Als we in de kerkrekeningen nagaan wie deze jaarlijkse rente van 15 stuivers betalen, dan zijn dat achtereenvolgens: Borgemeester Stoutenburch (1645-1652), de erfgenamen van borgemeester Stoutenburch (circa 1654-1664) en vervolgens Jor. Jan (Johan) Vincent van Dijk in plaats van genoemde erfgenamen (1664-1677).

In latere tijd vinden we als erfgenamen van Jelis van Stoutenburgh en zijn vrouw Gerarda Ruysch drie dochters

genoemd met de namen Johanna, Cornelia en Elisabeth van Stoutenburgh. Zonen, die er wel geweest zijn, worden niet genoemd. In een acte van 6-1-1669 is er sprake van de nagelaten goederen van Johanna van Stoutenborgh, waaronder het huis en toebehoren, grond op de Bergh bij Rhenen met schapeschot, de Harst geheten, bewoond door Sijmen en Rijck Driesz, met heyvelt en haar recht op bos boven Remmerden gelegen, het zogenaamde Zuijlensbosch.

Op 31-1-1664 ondertrouwt te Rhenen Jan Vincent van Dijck, uit de compagnie van kapitein Serooskerke, weduwnaar van Wendel Fockingh, in garnizoen te Rhenen, met Maria van Eck, weduwe van Peter van Hattem, in leven luitenant van een compagnie voetknechten, wonende te Rhenen. Zij trouwen met attestatie in Bergen op Zoom en laten te Rhenen in 1656 en 1661 twee dochters dopen. Bij deze dopen wordt Johan Vincent van Dijck achtereenvolgens 'gevlind corporaal van de compagnie van de baron van Wittenhorst' en 'corporaal van de compagnie van Capt. Boetzelaer' genoemd. Hem wordt in 1665 onder de naam Jonker van Di(j)ck het burgerschap verleend. Meestal kon het burgerschap van een stad pas een jaar na vestiging verleend worden.

In hetzelfde jaar van aankoop van Poelenteijn door Johan Vincent van Dijck is er al meteen onenigheid met de buurman Gerard Cornelisz van Setten over het eigendom van de steeg (in later tijd Mensostraatje geheten) tussen hun huizen, die opliep naar de stadswal. Dit leidt tot een civiele procedure voor het Rhenense stadsgerecht.

Op 9-12-1664 getuigt een viertal Rhenenaren dat bij hun weten deze steeg altijd gezamenlijk eigendom is geweest: *'...ofte dat de huysinge genaemt Poelsteijn tegenwoordig possesseur Johan Vincent van Dijck niet meerdere recht toe heeft als de huysinge van den voorz. Gerrard van Setten'*.

De volgende dag op 10-12-1664 verklaart Crijntie, weduwe van Derrick van Setten, oud omtrent 90 jaar, dat *'..geduerende den tijt mijnes levens mij altijd kennelijk is geweest hoe dat de steegh tusschen de huysinge genaemt Poelenteyn tegenwoordig wordende gepossideert bij Johan Vincent van Dijck ende Gerrit van Setten voonoemt altijd is geweest een gemeyne steegh'*.

Als extra bewijs voert ze nog aan dat ze ooit meegeholpen had om stenen te rapen op de Bergh om de steeg mee te bestraten ten tijde dat burgemeester Stoutenburch eigenaar van Poelenteijn was. De kosten van het arbeidsloon van deze bestrating werden toen gelijkelijk gedragen door burgemeester Stoutenburch en haar vader, hetgeen nog eens aantoonde dat de steeg van hun beiden was. De uitspraak van het gerecht op 13-12-1664 was conform deze getuigenverklaringen.

In 1662 en ook bij een transport van een huis in 1669 verschijnt in Rhenen een Jurriaen (Jurrien, Jorjaan) Vosch van

Roelinxweert (Roelingsweert) ten tonele. Hij wordt heer van Sevenhoven genoemd en is een broer van Jor. Johan Vosch. Op 11-10-1669 verkopen gemachtigden van Johan Vosch en Elisabeth van Stoutenborch aan deze Jurriaen Vosch een huis aan de Bergpoort, dat erfpachtgoed van de stad is, met een jaarlijkse erfpachtsom van 14 gulden. Aanvankelijk werd gedacht dat dit het huis Poelenteijn was. Echter, dit blijkt niet het geval; Poelenteijn was immers in 1664 reeds verkocht aan Jor. Johan Vincent van Dijck. We hopen over dit huis bij de Bergpoort nog eens apart te publiceren.

Jurrien Vosch was een militair. Zo is hij in 1669 luitenant in de compagnie van Frederik, graaf van Nassau-Zuylenstein, heer van Leersum en in 1674 kapitein van een compagnie voetknechten in het regiment van kolonel Ingen Nieulandt. Hij wordt tussen 1650-1656 genoemd als lidmaat van de gereformeerde gemeente in Zeist. Hij woonde voor 1662 te Zeist, in 1662 te Rhenen en daarna in Utrecht. Hij overlijdt in 1681. Hij trouwt te De Meern 3-6-1674 (ondertr. Delft 28-4-1674) met Helena van Stavenisse, vrouwe van Vliet en Sevenhoven, geboren te Zierikzee 29-2-1636, overleden Utrecht 29-5-1690, dochter van Mr. Marinus Stavenisse en Cornelia Mogge. Zij was weduwe van Anthony Pietersz van Bronckhorst (o.tr. Delft 8-11-1659).

Naast kinderen uit het huwelijk met Van Bronckhorst krijgt zij met Jurrien Vosch één zoon, Balthasar Anthonie Vosch van Roelinxweert, ged. Utrecht 27-9-1677, die later raad (1701, 1705), schepen (1705) en burgemeester (1706-1710) was te Wijk bij Duurstede. Hij was getrouwd met Johanna Berendina Pater, overlijdt 22-11-

Helena van Stavenisse (1636-1690)

1712 en wordt in de kerk van Wijk bij Duurstede begraven. De heraldicus M.L. van Hangest D'Yvoy trof in 1789 zijn rouwbord met 8 kwartieren nog aan in de kerk van Wijk bij Duurstede en heeft die in kleur opgetekend in een fraai wapenhandschrift, dat zich bevindt in de collectie van het Centraal Bureau voor Genealogie (CBG) in Den Haag.

Op 13-4-1685 transporteren de kinderen en erfgenamen van Jor. (Jonker) Jan Vincent van Dijck en Juffr. Wendel Focking, in leven echtelieden, aan Gijsbert van Seventer *'een huysinge en hoff daer achter gelegen met alle gerechtigheden en serviteiten daertoe behoord hebbende'*. Het huis is als volgt gelegen: OW en ZW de *gemeenstraeten* (een steeg, het latere Mensostraatje, en de Herenstraat), WW de weduwe en erfgenamen van Jacob Boumeister en NW de stadswal.

Daarvoor waren er in 1683 al gedeelten van dit huis en toebehoren door Jor. Jan van Dijk en zijn zuster Juffr. Adriana van Dijk (in 1682 reeds erfgenamen) verkocht aan deze Gijsbert van Zeventer (Seventer), die er toen kennelijk al woonde. Er wordt verwezen naar een koopcedulle van 4-3-1676.

Gijsbert van Seventer werd ook wel Van Outseventer genoemd. Hij was nog katholiek en verwant aan molenaar Herbert Jansz de Wijs, die ook katholiek was gebleven. Deze lieten aanvankelijk, net als leden van de familie Vereest, hun kinderen katholiek dopen in Indoornik. Zo werd op 25-3-1677 te Indoornik Adriana gedoopt, een dochter van de uit Rhenen afkomstige Gijsbert van Outseventer en diens vrouw Mechtelt.

Gijsbert van Seventer vraagt in 1679 het burgerschap van Rhenen aan en woont dan nog in een huis naast de brouwerij van Gerrit van Driel en Johanna van Davelaar; deze brouwerij stond tussen de Gasthuisstraat en een wat meer naar het oosten gelegen steeg, die uitkwam op de zuidkant van de Herenstraat. Hem werd in 1680 het burgerschap verleend.

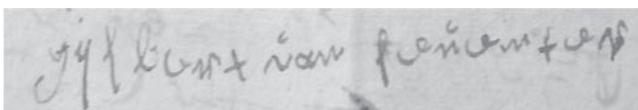

Zegel anno 1677 in Veenraadschapsarchief van Jacob Boumeister, secretaris en notaris te Rhenen (1655-1674) en later te Veenendaal (1674-1678); familiewapen Bou(w)meister getekend door C.L. van den Bosch (heraldische collectie A.J. de Jong)

Blijkens een akte van 8-7-1680 in de boedelpapieren is deze Gijsbert van (Out)Zeventer dan weduwnaer en boedelhouders van Mechtelt van Nijvelt. Willem Dircksz en Herbert Jansz de Wijs treden dan op als ooms en momboren (voogden) van zijn onmondige dochttertje Ariaantje Gijsberts van Zeventer, bij gemelde Mechtelt van Nijvelt 'geprocreëert' zoals dat heet.

In 1679 richtte hij een request aan de magistraat om zijn vrouw buiten Rhenen te mogen begraven, immers hij en zijn vrouw waren katholiek en waarschijnlijk wilde hij haar niet

Handtekening van Gijsbert van (Out)Seventer

in de Cunerakerk begraven. Normaal ontving de kerk geld voor iedereen die binnen Rhenen was overleden.

Kennelijk is hij later getrouwd met ene Magdalena van der Velden, die eveneens katholiek blijkt te zijn.

In het doopboek van de Cunerakerk staat vermeld dat op 15-1-1682 een dochter Mechtelt wordt gedoopt. Het kind wordt voor de doop 'gepresenteerd door de zuster van dit kind die gereformeert is terwijl de ouders paaps zijn'. Gijsbert van Seventer is van alle markten thuis, zo verkoopt hij hout en andere bouwmaterialen, pacht hij het recht van gemaal (belang in de Rhenense stadsmolen), betaalt ook hoorngeld (laat dus koeien weiden) en wordt ook wel *weert* (waard) genoemd. Wat dit laatste betreft komen we vele rekeningen tegen van geleverde drank, zoals bier en brandewijn, die bij hem is genuttigd. Niet zeker is of ook zijn huis Poelenstein een tapperij was; wel zijn brieven aangetroffen die aan hem gericht zijn op het adres 'Antwerpen' te Rhenen. Dit was misschien een kroeg die in zijn bezit was en naast de brouwerij van Gerrit van Driel stond, ongeveer op de plaats waar zich nu café H.P. van Noort bevindt. Deze Van Driel had de brouwerij in 1680 gekocht van Dirck Jansz van Lienden en Jannigje Verweij, die in de Marsch woonden. Het is misschien een idee om ooit eens in Oud Rhenen te publiceren over de brouwerijen die Rhenen gekend heeft. Een andere brouwerij bijvoorbeeld bevond zich in de buurt van de Rijnpoort in de Visserstraat, nu Zuidwal geheten.

Er bevindt zich in het Oud Archief een verzoek van Gijsbert Gerritsen van Outseventer aan de magistraat met betrekking tot de 'pacht van het gild op de ton' (slaat op bier); in de aanhef van de brief staat dus dat hij Van Outseventer heet, maar hij tekent zelf met Gijsbert van Seventer, zo ook op een aantal rekeningen van hem over geleverde drank en spijkers.

Op 27-3-1690 vindt een publieke verkoop plaats van het huis van Gijsbert van Zeventer aan de meestbiedende. Uit de beschrijving van het pand blijkt dat een joodse tafelhouders, Abraham IJsacksz, er woont met zijn gezin en er een bank van lening heeft. Hij koopt het pand uiteindelijk voor 1210 gulden. Dit is een behoorlijke som geld en wijst erop dat het een aanzienlijk huis betrof. Zijn nieuwe eigendom wordt als volgt beschreven: *seeckere huijsinge en erve met den hoff daerachter aen gelegen staende alhier binnen Rhenen in de Lange Heerestraet, daer suijtw. De voorn. straet, noortw. de stadtwall, westw. De weduwe van secretaris Boumeister en oostw de steegh naer de voors. Wall opschietende... sulks tegenwoordigh bij Abraham IJsacksz bewoont wordt.*

Vanaf die tijd bewonen twee generaties van deze joodse familie het huis tot een faillissement in 1741 en het verkocht wordt; al die tijd is er een bank van lening in gevestigd geweest. Eigenaren zijn aanvankelijk Abraham IJsacksz gehuwd met Hillighje (Hilliken) Philipsen (ook wel Hornes of Staes genoemd). Abraham IJsacksz of Isaks moet voor 7-10-1690 zijn overleden want op die datum verkrijgt zijn weduwe het

octrooi voor zes jaar voor het hebben van een bank van lening. Later gaat de bank van lening over op hun zoon Abraham Abrahamse, gehuwd met Aletta Abrahamse. Deze blijkt naast pandjesbaas tevens slager te zijn.

W.H. Strous heeft in boekvorm uitgebreid gepubliceerd over Joods Rhenen en over deze tafelhoudersfamilie in het bijzonder in Oud Rhenen mei 2001 en mei 2014, zodat we hier niet verder op in zullen gaan. Hier is weinig aan toe te voegen.

18^e EEUW

In 1707 worden de weduwe en kinderen van Abraham Ysaxen genoemd als eigenaar van het huis als het huis er ten westen naast gelegen gekocht wordt door Pieter Ambergh en zijn vrouw Meesken van Ossenbergh.

Dat huis wordt op 6-9-1734 door Joffr. Meesjen Ossenbergh, weduwe en boedelhoudster van wijlen de heer Pieter Ambergh, in leven raad en vroedschap, verkocht aan Casimi(e)r Clemme (Klemme), die onder andere tuinier op Remmerstein was, in dienst van Willem Klerck. Deze Clemme was tevens diaken te Rhenen en gehuwd met Dirkje Teunisse, die een som geld erfde van genoemde Willem Klerck, die griffier aan het Hof van Gelderland was.

Dit huis was op 18-4-1707 gekocht van Arien Gijsbertsz en Annighje Cornelis, die eerder getrouwd was met Gerrit Bosch, en op 6-9-1734 wordt dit huis verkocht aan Casimir Clemme en Dirkje Teunisse.

Op 9-11-1742 transporteren Abraham Abrahamse en Aletta Abrahamse het huis en toebehoren aan Willem Adriaan Bouwensch, gehuwd met Juffr. Alida Adriana Menso. Vermeld wordt dat het huis in de Lange Heerestraet staat en als volgt wordt belend door: oostw. sekere steeg, westw. boven genoemde Casimier Clemme, zuidw. de Heerestraet en noordw. de stadswalle. Het huis van de buren Clemme wordt in 1768 publiek verkocht.

Willem Adriaan Bouwensch(ch), ged. Rhenen 19-10-1712, zoon van Willem Adriaan Bouwensch, geb. Huissen februari 1678, en Jacoba Cupius, trad aanvankelijk in militaire dienst, bracht het tot vaandrig, maar werd uiteindelijk schepen van Rhenen. Hij overlijdt

Familiewapen van Willem Adriaan Bouwensch anno 1744. Bron: een wapenkaart vervaardigd door M.C. Volhardt met de wapens van de leden van de Rhenense Vroedschap in de periode 1721-1774 (collectie Museum Het Rondeel te Rhenen)

kort na 1749 (vóór 6-10-1751) en trouwt Rhenen 6-9-1739 met Alida Adriana Menso, ged. Kesteren 2-1-1718, d.v. Menso Johannes Menso (1679-1733) en Hendrina Suijck (1686-1728). Menso Johannes Menso was predikant te Rhenen 20-12-1726 tot 31-8-1733 (overl. te Rhenen).

Na het overlijden van Willem Adriaan Bouwensch gaat het huis over op zijn weduwe, die het in de periode 1754-1757 verhuurt aan respectievelijk Aernout Pourtales en Antoni Joorman; daarna gaat zij er alleen zelf wonen.

Een dochter Amalia Gerhardina Bouwensch, ged. Rhenen 25-7-1745, o.tr./tr. Rhenen 28-6-1765/20-7-1765 Henry

De familiewapens van Pieter Ambergh en zijn vrouw Meesjen (Meesken) van Ossenbergh. Deze zijn aangetroffen op een wapenkaart in de collectie van Museum Het Rondeel in Rhenen en een wapenbord aanwezig in de raadszaal van het oude stadhuis van Wijk bij Duurstede

Maclaine, geboren te Dublin, die te Nijmegen en vermoedelijk ook te Rhenen in garnizoen gelegen heeft.

Op 30-9-1765 wordt vijfzede part van dit huis en toebehoren overgedragen van vrouwe Alida Adriana Menso, weduwe van de heer Willem Adriaan Bouwensch, aan de heer Hendrik Maclaine, vaandrig.

Eigenaar van het westelijk belendende huis is dan nog Casemier Klemme, tussen 1775-1777 Juffr. Helena Clockener en daarvoor nog in 1774, en daarna weer in 1777 Mr. Jacob Haksteen, raad in de vroedschap van de stad Rhenen en burgemeester (1779-1789) aldaar. Deze koopt in 1779 ook het daarnaast gelegen 'Generaalshuis' (zie publicatie in Oud Rhenen september 2013). Hij bezit dan ten westen van Poelenstein twee huizen naast elkaar. Uiteindelijk vertrekt Haksteen in 1792 naar huize Heimerstein. Hij overleed in 1808.

Een korte periode, circa 1770-1772 is het huis ten westen naast Poelenstein nog even in handen geweest van Jan Hermen Molenpage, gehuwd met Margaretha Elisabeth Hagendoorn; zij zijn familie van Casimier Clemme; in dat huis woont dan tijdelijk de raad Mr. Dirck Klerck.

Op 27-5-1791 koopt Johannis (Johannes) van Veen, Frans kostschoolhouder, het huis van de erfgenamen Maclaine. Hij blijft zeker tot 1809 eigenaar en bewoner van het huis, waar

vermoedelijk ook een kostschool in gevestigd was.

19^e EEUW

In de kerkrekeningen van 1808/1809 is er sprake van wijlen Johannes van Veen, schoolhouder en voorzanger. In de patentregisters 1806-1811 wordt Jan Daniel Roulet (Roelet) genoemd als leerlooier en koopman in leder (in 1809 pelmoleenaar en seembereider = vervaardiger van zeemleer) te Rhenen. In 1811 en in de personele belastingkohieren van 1813-1817 staat Jan Daniel Roulet/Roelet tevens geregistreerd als leerlooier, wonende op het adres No. 83. In de jaren 1817-1819 woonde op dit adres ook de arts doctor G. van der Zand, mogelijk de voorganger van doctor Menso, die hier later woonde.

In 1818 staat vermeld dat Jan Daniel Roulet voor de helft van zijn huis, schuur, tuin en bijbehorende tuin buiten de Rijnpoort (de Doelen) een hypotheek van 200 gulden heeft lopen bij de Veenendaalse koopman Jacob Levie van Aalten en diens voorkinderen.

Jan Daniel Roulet, geb. ca. 1763 te Paijenne Canton Bern Zwitserland, tr. 28-10-1806 te Rhenen met Alida Petronella van Veen, uit Rhenen. Op 11-11-1807 trouwt hij als weduwnaar voor de tweede keer te Rhenen met Cornelia Laasbije, geb. Amsterdam. In 1808 en 1811 laten zij te Rhenen 2 kinderen dopen. In 1815 trouwt hij voor de derde keer als weduwnaar van juffr. Kornelia Laasbije, met juffr. Sara Laurentia Thesing, d.v. wijlen Jacobus Thesing en de nog in leven zijnde Johanna Maria Judik Mes.

In 1818 wordt Jean Daniel Roulet genoemd als rentenier bij

de geboorte aangifte van zijn zoon Jean Samuel Henri Roulet. Volgens het lantaarngeldkohier woonde J.D. Roulet op No. 83; op 23-5-1809 bleek hij ook al op dit adres te wonen.

Op 31-12-1819 (koopcontract 8-9-1819) verkopen Jan Daniel Roulet en Sara Laurentia Thesing het huis No. A 83 met schuur, hof en erve aan Hendrik Menso, medicinae doctor. Menso was tevens stadsvroedmeester; hij was ook gynaecoloog (dr. med. obst.). Hij was gehuwd met Berendina Wilhelmina Feith. Ze kregen in 1823 een zoontje dat vlak na de geboorte is overleden. Zij overleed een jaar later, op 39-jarige leeftijd. Menso is ook nog burgemeester van Rhenen geweest van 1843-1871. Hendrik Menso was 22-1791 te Rhenen geboren als zoon van Menso Johannis Menso (1762-1811) en Hanske Volbracht Deuring (1774-1865); hij overleed op 3-3-1872 in zijn huis.

Zegel van Hendrik Menso (1791-1872) op zijn eigenhandig geschreven testament te Rhenen geregistreerd bij de notaris 5-3-1872, twee dagen na zijn overlijden (heraldische collectie A.J. de Jong)

Dr. Hendrik Menso (1791-1872) was burgemeester van Rhenen van 1843-1871. Hij woonde in het huis Poelenstein. Rechts zijn burgemeestersketting (fotocollectie H.P. Deys)

Menso bezat in 1832 ook het huis ernaast. Dit bestond oorspronkelijk uit twee gedeeltes. Eén gedeelte was ten noordwesten tegen Poelenstein aangebouwd. In dit huis ernaast woonde in 1830 het echtpaar De Gelder/Laats met hun vier kinderen. Menso woonde op de westelijke hoek van de Heerenstraat en de Mensostraat. (Kad. F397). Het is niet bekend wanneer dit steegje, toentertijd lopend van de Heerenstraat naar de Plantsoenstraat, naar de Menso's is vernoemd.

Menso heeft steeds 2 dienstmaagden gehad, waarvan Berendina Enkw(e)ert het langst bij hem geënd heeft. In 1850 had Menso een koetsier, Lauwerens Jochems van den Berg (1814-1896), die met één van de dienstmaagden, Marretje (Marrigje) van Waveren in 1851 in tweede huwelijk trouwde. Het echtpaar kreeg 9 kinderen, waarvan er

één een maand na de geboorte overleed.

In 1875 werden Roelof van de Waal en Geurardina van Holst op het adres oud 83, nieuw 94 ingeschreven, beiden in Rhenen geboren. Roelof was ten tijde van zijn huwelijk onderwijzer in de Wiskunde te Amsterdam, maar bij de inschrijving van de 62-jarige Roelof in de Heerenstraat wordt geen beroep vermeld. Mogelijk was hij al met pensioen. Hij overleed in 1881, twee jaar na zijn echtgenote.

Omstreeks 1881 kwam hier vanuit de Molenstraat Jan de Haas, steenfabrikant uit Heteren, wonen, gehuwd met de Rhenense Deliana Dedrica Sandbrink. Ze hadden 2 dochters en 2 zoons, waarvan de oudste, Willem, als in Aken afgestudeerd elektrotechnisch ingenieur, in Rhenen in 1901 aan de Schoutenboomgaardweg de plaatselijke elektriciteitscentrale heeft opgericht en in 1907 de Waterleidingmaatschappij.

De familie verhuisde naar de overkant aan de Heerenstraat, op de hoek van de Bontekoestraat, waarna het huis Poelenstein kennelijk 'in de verhuur' is gegaan. Van 1886-1889 woonde er de familie Karel Frederik Westerouen van Meeteren - Anna Maria van Waning. Een van de beide zonen werd later bekend in de sportwereld, Olympisch Comité, ANWB-wandelingen etc. Deze zoon kreeg in Rhenen een buste met zijn 'kop' als gevelsteen, die thans is ingemetseld in de noordelijke zijmuur van de ijssalon midden op de Fred. v.d. Paltshof, waar vroeger de plaatselijke VVV met deze gevelsteen stond. De familie verhuisde naar het eerste, nieuw gebouwde huis in de Stationsweg (thans nr. 2).

Vanaf 1889 woonde op nr. 94 Hendrika Jacoba Egenberger, weduwe van J.L. Cramer, met twee zusters, waarvan er één weduwe was van A. Cramer. Na het overlijden van Hendrika in 1895 verhuisden de andere gezusters en kwamen hier in 1896-1902 Godfried en Betje de Jong-Kroese te wonen, waarvan alleen bekend is dat hij als Ned. Isr. ingeschreven staat en bij haar de aanduiding Ned. Herv. is veranderd in Ned. Isr.

20^E EEUW TOT 1940

In 1906 vestigde zich in Rhenen de jong afgestudeerde huisarts William Waller. Hij volgde zijn collega Nomdo Lukas Reijnders op, die hier nauwelijks 5 jaar praktijk heeft gehad. Reijnders woonde in de Heerenstraat, maar het bevolkingsregister geeft helaas geen huisnummer op; mogelijk was het dezelfde woning Poelenstein. Er hebben toen waarschijnlijk gedurende enkele jaren verschillende medehuurders in dit pand gewoond, want Waller kocht dit grote herenhuis pas in 1919 van Van Ommeren en Fieren. Het gezin woonde hier van 1906 tot 1929. Het herenhuis werd verkocht aan de 'Vereeniging Eigen Gebouw' van de NSDAP en Waller betrok zijn nieuw gebouwde villa 'De Tang' aan de Utrechtsestraatweg.

Intussen was er rond 1907 op nr. 94 de hoofdonderwijzer aan de Normaalschool Jan Hedde Corporaal, gehuwd met Roelofje Berman, komen wonen. Ze verhuisden naar de Fred. v.d. Paltshof.

*Het huis staat in de steigers en wordt kennelijk opgeknapt.
(fotocollectie familie Waller)*

In 1910 woonde hier Jac. van Veenendaal, gehuwd met Jannetje G. van Waveren. Hij was onderwijzer en later hoofdonderwijzer, en is vermoedelijk de schrijver geweest van het indertijd populaire jongensboek 'De sleutel van het Sticht'. In 1913 vertrokken ze naar Amsterdam.

Het boek speelt zich af rond 1528 als de Geldersen Rhenen weten binnen te dringen met hulp van landbouwer Jacob Tuk, die zijn hooiwagen klem zet in de Bergpoort. De poortwachter van de Bergpoort speelt een belangrijke rol in dit verhaal en belicht als het ware zijn kant van de zaak.

We kunnen ons voorstellen dat dit voor een onderwijzer te Rhenen een spannend boek was om uit voor te lezen op zaterdagmorgen na de pauze (het 'speelkwartier') voordat de kinderen naar huis gingen voor het weekend. Het boek was uitgegeven door de Gebr. Kluitman te Alkmaar.

In 1929, na de verhuizing van dokter Waller, vond voor de Vereeniging Eigen Gebouw voor f 725 een interne verbouwing plaats. Dit gebouw werd in de meidagen van 1940 geheel verwoest. Tijdens de wederopbouw werd de Mensostraat verlegd naar de huidige ligging tussen de Muntstaat en de Plantsoenstraat.

DOKTER WILLIAM WALLER (1877-1971) – HUISARTS TE RHENEN

William Waller werd geboren op 1 februari 1877 te Koudekerke (Z.H.), als laatste van twee zoons van Jacob Waller en Mary Watkins. Jacobus is 47 jaar burgemeester van

Huis Poelenstein - Heerenstraat Kadastraal F395 - Eigenaren en bewoners in de 19^e en 20^e eeuw Overzichtstabel

naam bewoner	beroep	naam eigenaar	adres	kadaster	datum bewoning	bijzonderheden
Johannis A. van Veen J.D. Roulet, wed. Capt. Broers	kostschoolhouder -	Johannis van Veen	Heerenstraat 83	-	1791-1809	vermoedelijk was hier een kostschool
Jan Daniël Roulet (Roelet)	leerlooier en koopman in leer	Jan Daniël Roulet (Roelet)	Heerenstraat 83	-	1809-1819	
Gerard Everard van der Zandt (med. Doctor)(wedn. met dochter)	stads-medisch doctor	Jan Daniël Roulet (Roelet)	Heerenstraat 83	-	1817-1819	
doctor Hendrik Menso (med. Doctor) geh/m Wilhelmina Feith (H 1824) L.J. v.d. Berg, later geh/m Marringje van Waveren	stads-vroedmeester en gynecoloog koetsier dienstbode	Hendrik Menso (1819-1872) Leggernr. 316 Hendrikus Hendriksen Menso (?) (1873-1875) Leggernr. 1253	Heerenstraat 83 -> 94	F 397	1819-c 1880	H. Menso was ook burgemeester van 1843-1871(H) V.d. Berg trouwt met Van Waveren.
Roelof van de Waal geh/m Geurardina van Holst	onderwijzer in de wiskunde	J.C.P.E. Menso en Hendrikus Menso (1875-1878) Leggernr. 1620	Heerenstraat 94	F397	1875-1881(H)	In huwelijksacte: onderwijzer in de wiskunde
Jan de Haas geh/m Deliana D.D. Sandbrink	steenfabrikant	J.C.P.E. Menso en Hendrikus Menso	Heerenstraat 94	F 397	c 1880-1886	de Haas verhuist naar de overkant, hoek Bontekoestraat, F94
K.F.W. van Westerouen v. Meeteren geh/m Annie van Waning		M.C. vd. Schooren, wed. Hendrik Menso 1878-1879 Leggernr. 2009 G.J. vd Waal c.s. (1879-1907) Leggernr. 1732	Heerenstraat 94	F397	1886-1889	vanaf 1886 in de verhuur
Hendrika Jacoba Egenberger wed. J.L. Cramer		G.J. vd Waal c.s. Leggernr. 1732	Heerenstraat 94	F397	1889-1895	verhuur
Godfried de Jong geh/m Betje Kroese		H.J. van Ommeren en Cornelis Fieren (1907-1917) Leggernr. 3206	Heerenstraat 94	F397	1896-1907?	verhuur
Jan Hedde Corporaal geh/m Roelofje Breman	hoofdonderwijzer Normaalschool	H.J. van Ommeren en Cornelis Fieren	Heerenstraat 94	F397	1907?-1910	verhuur
William Waller geh/m C.J. Dijkmeester	huisarts, gemeente-arts	William Waller (1919-1929) Leggernr. 3693	Heerenstraat 94 >129	F397	1906-1929	vermoedelijk bewoond met huurders Corporaal en Van Veenendaal
Jacob v. Veenendaal geh/m Jannetje van Waveren	onderwijzer, in 1908 hoofdonderwijzer	H.J. van Ommeren en Cornelis Fieren	Heerenstraat 129 > 89	F397	1910-1913	
Johannes van Kooten; W. Meijer; ,Aleys Kriegisch; J.van Leijen; :B?		Vereeniging >Eigen Gebouw (1929-) Leggernr. 4596	Heerenstraat 89 > 57	F397 > F1141	1929-1940	1940 verwoest en onteigend. Na de Wederopbouw een nieuwe Mensostraat

Voor alle bewoningsgegevens, ook in de tabellen in andere artikelen in Oud Rhenen over huizen in Rhenen, geldt dat deze slechts bij benadering zijn vast te stellen. In de bevolkingsregisters ontbreekt namelijk vaak de *datum* van vestiging en altijd de datum van eventuele verhuizing of vernummering van de huisnummers. Daarentegen zijn de eigendomsgegevens, zoals vermeld in het Kadaster, veel exacter vastgelegd.

Houten geweest. Waller trouwde op 3 mei 1906 te Driebergen met Constance Jeannette Dijkmeester (1883-1963). Het echtpaar Waller kreeg in Rhenen twee dochters: Mary Constance (geb. Rhenen 1907) en Carla Vincentia (geb. Rhenen 1910). Waller stierf in Rhenen op 24 oktober 1971.

Rhenen kent een aantal straatnamen, die ontleend zijn aan personen of families die veel voor Rhenen hebben betekend. Het zijn er meer dan 20 en ze bestrijken de periode van de 13de eeuw tot nu. Het bijzondere aan deze straatnamen is dat één van de straten werd vernoemd naar een toen nog in Rhenen levend persoon, dokter William Waller. Naar aanleiding van zijn vijftigjarig ambtsjubileum besloot de Rhenense gemeenteraad op 21 februari 1956 namelijk een belangrijke woonstraat naar hem te vernoemen.

William wilde het liefst architect worden, maar omdat zijn oudere broer medicijnen studeerde (maar liever rechten had gestudeerd), moest William dit van zijn vader ook maar doen. Hij studeerde te Utrecht, waar hij zijn artsdiploma behaalde in 1905. Toen kwam de vraag, waar hij zich zou kunnen vestigen. Er bleek een advertentie te staan in het *Utrechts Dagblad* en William toog dus naar Rhenen. Het bleek dat dokter Nomdo Lukas Reijnders, die zich in 1901 in Rhenen had gevestigd, ermee ophield. William kon zijn praktijk overnemen. Op 20 januari 1906 vestigde hij zich als (enige) huisarts in een herenhuis, Heerenstraat A 129 (later A 89).

Het was het westelijke hoekhuis van de Mensostraat, een thans niet meer bestaande zijstraat van de Herenstraat, tussen de Muntstraat en het Koningin Elizabethplantsoen. Om de gedachten te bepalen moeten we het thans ongeveer op nr 33 zoeken.

Het jongensboek 'De sleutel van het Sticht' werd geschreven door Jac. van Veenendaal; hij woonde met zijn vrouw Jannetje G. van Waveren in de periode 1910-1913 in het huis Poelenstein

We weten nu dat dit huis in vroeger tijd Poelenstein heette (zie boven).

Rhenen bleek aanvankelijk een moeilijke praktijk te zijn en er moesten tal van verbeteringen worden aangebracht in de gezondheidszorg. Op 14 januari 1908 legde Waller, daartoe door B&W aangewezen, de eed af als gemeentegeneesheer. Pas in 1917 vestigde zich in Rhenen de tweede huisarts, dokter F.C.H. Comerell. In verband met de mogelijkheid later

Geschilderd houten tableau met het wapen van de familie Waller (helmteken ontbreekt). Dit heeft vroeger gehangen tegen de gevel van het koetshuis te Houten, waar de vader van dokter Waller burgemeester was (in bezit van V.V. Nedorost te Rhenen)

'buiten' te kunnen gaan wonen kocht Waller eind 1920 van de joodse slager David Frank een stuk grond van ruim 2 ha met daarop een tabaksplanterswoning met schuur, land en houtgewas, buiten de voormalige Westbarrière te Rhenen. Pas jaren later werd er een grote villa op gebouwd, ontworpen door de Amersfoortse architect J.B. van de Haar, naar schetsen van Waller zelf. In dit huis, dat eind 1927 gereedkwam, werden enkele delen verwerkt van het oude kantongerecht, dat ongeveer tegenover de woning aan de Herenstraat had gelegen. Het tuinontwerp, teruggrijpend op de grote Engelse ontwerpers uit die jaren (Luijtjens, Gertrude Jeckyl) en de bekende Nederlandse tuinarchitect H.A.C. Poortman, was van het echtpaar zelf. De voormalige woning aan de Herenstraat werd in gebruik genomen door de Sociaal Democraten ('Vereniging Eigen Gebouw'). Het bleek dat het werkgebied van huisarts Waller een dusdanige grootte had (er waren patiënten van hem die in De Mars woonden), dat er in plaats van een fiets al gauw behoefte bleek te zijn aan een moderne vorm van vervoer. In 1910 werd er een motorfiets aangeschaft, een FN, en deze kreeg het kenteken L-811; tot aan ongeveer de jaren 1950 stond de letter L voor de provincie Utrecht. Deze motorfiets werd snel vervangen door een echte auto. Waller schafte in 1913 namelijk een splinternieuwe Renault aan, een lichtgroene,

De ravage in de Herenstraat na de beschietingen in de meidagen 1940 (fotocollectie H.P. Deys)

Het echtpaar Waller 'aan de thee' met dochtertje Mae achterin (aan de noordkant van) de tuin achter Poelenstein; op de achtergrond een huis dat aan de stadswal stond (fotocollectie Waller)

carrosserietype Torpedo. Hij was hiermee de derde persoon in Rhenen die een auto bezat. Zijn auto was jarenlang de bekendste auto in Rhenen en zelfs tijdens de benzineschaarste van de oorlogsjaren 1914-1918 kon dokter Waller als huisarts blijven rijden met een benzinetoewijsvergunning. Dit was te zien aan een speciaal bord achter op de auto. De nieuwe Renault droeg ook het kenteken L-811. Hij heeft hier 23 jaar

mee gereden, waarna hij een Chrysler kocht. Later kwamen hier nog achtereenvolgens twee Fiat-auto's bij. De Chrysler en de Fiat verdwenen in 1939 en er kwam een Vauxhall voor in de plaats. Toen in februari 1945 de auto van dokter Waller werd gevor-

derd, een Chevrolet 1936, bleek deze nog steeds het nummerbord L-811 te dragen. Vooral de lage nummers (onder de 1000) bleven als het even kon in de familie, en dit kon van vader op zoon overgaan. Hoewel 811 weliswaar een laag nummer was, stak de Abeille van burgemeester Jhr. G.J.A. Schimmelpenninck in Rhenen met nummer L-27 toch de kroon. De in Amerongen wonende oudere broer van dokter Waller, eveneens huisarts, had nummer L-816.

Dokter Waller, een erudiet en hulpvaardig mens, was vóór de oorlog jaren lang dé huisarts van Rhenen en een belangrijk en gezien persoon in de wijde omtrek. Er was toen nog geen wijkverpleegster, wel waren er in enkele jaren elkaar opvolgende verloskundigen. Waller was van mening dat wat de verloskundige afkon, zij ook moest afhandelen, maar moeilijke gevallen deed hij liever zelf. Zijn grote plezier en specialiteit was het zetten van gebroken botten. Hij was een

Links: De Mensostraat naast het huis, genoemd naar Dr. Hendrik Menso; bovenaan de poort naar de tuin horend bij Poelenstein, het huis waar in de 19^e eeuw Dr. H. Menso woonde. Onder: de achterkant van het huis. Op de linker foto is ook links de poort naar de tuin te zien en voorts de dochters Carla en Mae Waller (fotocollectie H.P. Deys en familie Waller)

Dokter Waller, lezend voor de open haard in huize Poelenstein; in de spiegel is zijn echtgenote C.J. Dijkmeester te zien. De fauteuil is afkomstig uit het Rhenense bestedelingenhuis.

kundig maar ook streng arts. Hij heeft in Rhenen in 1908 de Vereniging Ziekenzorg opgericht. Van 1908 tot 1919 bestond de door 'Ziekenzorg' verstrekte hulp hoofdzakelijk uit het uitlenen van verplegingsartikelen en het verstrekken van versterkende voeding. In 1919 trad de eerste wijkverpleegster, mej. Grietje van Riessen, in dienst. Zij trouwde in 1920 met de tapijtfabrikant Jacob van Wijngaarden. In dat jaar werd zij opgevolgd door zuster C.A. van Lonkhuijzen.

In 1924 besloten B&W een gemeentelijke subsidie toe te kennen aan deze vereniging, omdat zich vele gevallen van tuberculose voordeden. Waller heeft er tevens voor gezorgd dat in 1927 het Wijkgebouw aan de Nieuwe Veenendaalseweg van de grond kwam, gebouwd voor de stichting 'Wees- en Ziekenfonds Rhenen' en ontworpen door de architecten D. Hoiting (de 'gemeentearchitect') en J.B. v.d. Haar. Deze bouw werd financieel mogelijk gemaakt dankzij een legaat van Willem van Nas. Dit gebouw was tevens ingericht als openbare badinrichting. Waller zorgde er voor dat in 1931 de oprichting van een consultatiebureau voor zuigelingen tot stand kwam.

Rhenen was toen voor wat betreft wijkverpleging en hulp voor onbemiddelden, een voorbeeld voor de wijde omgeving. Met de medewerking van zijn assistente, zuster C.A. van Lonkhuijzen heeft dokter Waller op medisch-hygiënisch gebied veel goed werk verricht. Naast zijn werk op medisch gebied was dokter Waller onder meer vele jaren bestuurslid van de Oudheidkamer, de tegenwoordige Historische Vereniging van Rhenen. In de vijftiger jaren was hij voorzitter. Ook maakte hij deel uit van de Gezondheidscommissie te Zeist. Hij werd reeds sinds 1906, samen met apotheker J.J. Post,

vele malen als commissielid door B&W van Rhenen voorgedragen, maar pas in 1919 mocht hij deel uitmaken van deze instelling. De Gezondheidscommissie adviseerde gemeentes bij allerlei zaken, zoals bij het vaststellen van onbewoonbaar verklaarde woningen, bij het sluiten van putten met ongezond water en ook is een geval bekend waarbij het grote aantal krekels in een van de Rhenense bakkerijen aanleiding gaf tot ingrijpen van de Commissie.

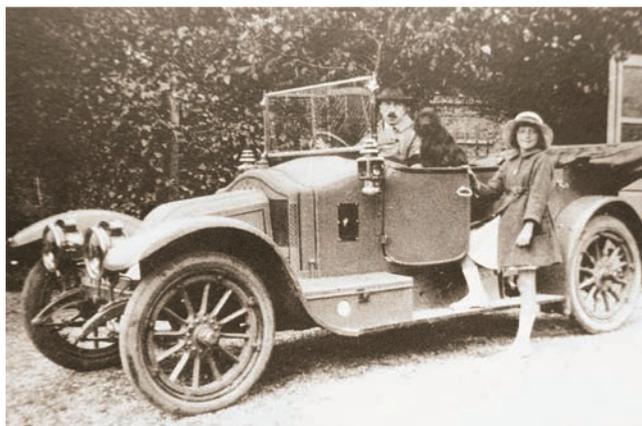
Zo werd Waller in 1921, op advies van de Gezondheidscommissie te Zeist, tot schoolarts te Rhenen benoemd. Deze Gezondheidscommissie werd overigens in 1936 opgeheven, omdat de afzonderlijke gemeentes over voldoende controlemogelijkheden op het gebied van de volksgezondheid beschikten. Ook is Waller een tijd lang spoorarts geweest. Hij was toen belast met de medische

controle van de spoorwegaanpakkers, die toen nog werkzaam waren bij het station in Rhenen. Hierdoor kreeg Waller de speciale bevoegdheid om over de spoorbrug te mogen fietsen, iets dat voor anderen verboden was, maar soms stiekem door schooljongens toch werd gedaan.

Tijdens de oorlog heeft hij zich zeer verdienstelijk gemaakt voor het Rode Kruis. Hij kreeg reeds in 1939 de hoogste onderscheiding die deze instelling kent, het 'Kruis van Verdienste'. In de mobilisatie-periode vonden vele militairen in zijn huis onderdak. Er was achter het huis in het bos een commandopost en een ziekenverzorgingspunt ingericht. Dokter Waller heeft vele jaren zitting gehad in de plaatselijke schoonheidscommissie. Voor zover viel na te gaan, maakte hij van 1927 tot 1943 deel uit van dit college, waarin hij, samen met de Amersfoortse architect J.B. van de Haar en de heer M.C. Philipse (raadslid en bewoner van Remmerstein), veel invloed heeft uit kunnen oefenen op het uiterlijk van de in die jaren nieuw ontworpen bouwwerken. Hij kon hier vermoedelijk een kleine compensatie vinden voor zijn oude wens, architect te worden.

William Waller ging als huisarts in 1938 met pensioen, waarbij hij zijn praktijk overdroeg aan dokter C.J. van Kerkwijk, maar dat betekende allermindst dat hij op zijn lauweren ging rusten. Hij verzorgde de armenpraktijk en bleef gemeente- en schoolarts, en in deze laatste hoedanigheid bracht hij jaarlijks verslag uit over de gezondheidstoestand van de scholieren.

Een opvallend advies van hem treffen we in 1941 aan, toen hij constateerde dat de algemene zindelijkheid en verzorging

Dokter Waller in zijn eerste auto, een Renault, aangeschaft in 1913, provinciaal nummer L-811; naast de auto staat dochter Mae Waller. Op de rechterfoto de familie Waller in deze Renault op het ijs van de dichtgevroren Rijn in de barre winter van 1916 (fotocollectie familie Waller en H.P. Deys)

Gezelschap op de stoep voor het huis Poelenstein; in het midden het echtpaar Waller met hun dochtertje Mae. In de auto specialist-arts Van Hogenhuizen, die voor Waller tijdens zijn vakanties waarnam. Ook hij bezat dus een auto; naast de auto diens vrouw (fotocollectie familie Waller)

van de huid meer te wensen overliet dan gewoonlijk, hetgeen door hem aan zeepgebrek werd toegeschreven. Vandaar dat door hem het voorstel werd ingediend om een proef te nemen met schoolbaden, hetgeen overigens geen succes is geworden. Voor alle leerlingen bestond er sinds januari 1942 gelegenheid tot baden. Motief was gebrek aan zeep, waardoor de reinheid van kinderen niet optimaal was, met als gevolg huiduitslagen hoofdonreinheid. Arme kinderen kregen van gemeentewege zeep uitgereikt. Op advies van de inspecteur voor het lager onderwijs werd er eerst door de inspectie voor de lichamelijke opvoeding een proef genomen met leerlingen uit de hoogste klassen.

In het Wijkgebouw waren 6 douches aanwezig, zodat men dacht dat de 700 leerlingen in 34 uur een beurt zouden hebben gehad. Achteraf bleek dat slechts 25% hiervan gebruik maakte. Daarom werd bepaald dat dit zo veel mogelijk klassikaal moest geschieden. Degenen die niet wilden baden moesten onder toezicht op school aan het werk worden gehouden. Dokter Waller en zuster Van Lonkhuijzen bezochten ouders om ze van het belang van baden te overtuigen. De regeling werd in juni 1943 echter ingetrokken wegens gebrek aan belangstelling.

Rhenen trad de Tweede Wereldoorlog niet onvoorbereid tegemoet. Reeds in 1936 werd overleg gevoerd over samenwerking tussen de Rhenense burgemeester M.L. van Holthe tot Echten, Waller, de Commandant der Vrijwillige Brandweer N. Souwerbren, het Hoofd van de Opruimingsdienst W. Zanen, het Hoofd van de Economische Burgerwacht J. Hoving en het Hoofd van de LBD (de Luchtbeschermingsdienst) T.A. Deen. In verband met de toenemende oorlogsdreiging werden vele voorbereidingen getroffen, vooral om de burgerbevolking zo goed mogelijk te beschermen. Volgens een opgave van medio mei 1939 aan het secretariaat van de Subcommissie Centraal Ziekenhuis te Zeist waren in Rhenen

2 gediplomeerde verplegers en een verpleegster aanwezig en 19 door het Nederlandse Rode Kruis opgeleide EHBO-gediplomeerden. In Rhenen bleken toen 7 artsen gevestigd.

In december 1941 konden kinderen zich bij dokter Waller laten inenten tegen difterie. Aan kinderen werden vitamine C- en D-tabletten uitgereikt. Er bestond een Besluit op het bestrijden van wandgedierte en zuivering van woonhuizen. In een aantal gevallen werden wandluizen aangetroffen en is zelfs proces-verbaal opgemaakt, omdat sommigen niet aan hun hygiënische verplichtingen hadden voldaan. De gemeentearchitect hield regelmatig onderzoek naar de

Een optocht trekt langs het huis Poelenstein (fotocollectie familie Waller)

De Herenstraat ter hoogte van huize Poelenstein en het huis zelf, versierd ter gelegenheid van de Onafhankelijkheidsfeesten in 1913 (fotocollectie familie Waller)

handhaving van de voorschriften. Zelfs werden, volgens een klacht van de brigadecommandant van de Marechaussee, wandluizen aangetroffen in de cellen. Ook in een enkele school werden wandluizen aangetroffen. Er was tuberculose in Rhenen. Men kon zich gedurende de eerste oorlogsjaren kosteloos laten immuniseren tegen difterie en roodvonk, en dokter Waller had hier een grote verantwoordelijkheid te dragen. Overigens zijn weinig gegevens beschikbaar over de verspreiding in Rhenen van besmettelijke ziektes, zoals kinkhoest, roodvonk, difterie, mazelen, pokken e.d.

Dat toen niet iedereen even enthousiast was over de plaatselijke gezondheidszorg, een verschijnsel uit alle tijden overigens, blijkt uit een klacht die in 1921 door het raadslid E.P. van Dijk bij B&W ten aanzien van dokter Waller werd ingediend betreffende 'zijn optreden in de praktijk in de avonduren'. Het gaf het college aanleiding om een 'conceptverordening regelende zijn optreden als schoolarts' op te stellen.

In de naoorlogse jaren heeft hij als rentenier geleefd. Men kon hem in de stad nog vaak tegenkomen: een krasse, oude, gebogen lopende, ie nog tot op het eind in zijn kleine Morris of Austin reed. William Waller stierf te Rhenen op 24 oktober 1971. Hij had er na die 94 levensjaren een welbesteed leven op zitten. Architect J.B. van de Haar ontwierp het familiegraf, thans nog aanwezig op de Algemene Begraafplaats aan de Achterbergsestraatweg, zo'n 30 meter achter het centrale begrafenis huisje.

GERAADPLEEGDE BRONNEN

BRONNEN M.B.T. HUIS POELENSTEIN:

De geraadpleegde bronnen zijn grotendeels dezelfde als vermeld bij de artikelen in de rubriek 'Oude huizen in de Rhenense binnenstad en hun bewoners', verschenen in Oud Rhenen in de periode 2012-2014. Voorts: Over de ouderdom van Gasthuis en Gasthuiskapel zie: J. van Ostveen en A. van Oostveen – Bonnema, *Het Gasthuis te Rhenen*, Westerheem 2002, jaargang 51, nummer 3, p. 161-166. Idem, *Nogmaals de Gasthuiskapel te Rhenen*, Oud Rhenen, 28^e Jaargang, september 2009, No. 3, p. 58. Manualen van Ontvangsten van de Rentmeester Generaal der Domeinen en Staten van Utrecht, Financiële Instellingen, Toegang 37, Inv.No.'s 7-14, periode 1556-1567, en 107, anno 1617 (Het Utrechts Archief). Genealogische en Heraldische handschriften van P. van der Schelling (GHS 50B19) en M.L. van Hangest D'Yvoy (GHS50D31), Collectie CBG Den Haag. Dr. M.J. Bok, nog niet gepubliceerde genealogie van de familie Vosch van Roelinxweert (Roelingsweerd). A.J. Maris, *Repertorium op de Stichtse Leenprotocollen uit het Landsheerlijke Tijdsvak – I. De Nederstichtse leenacten (1394-1581)* ('s-Gravenhage 1956), o.a. p. 477 en 478. P.W.A. Immink en A.J. Maris, *Registrum Guidonis* (Utrecht 1969), p. 138, 144 en 228.

BRONNEN BIOGRAFIE WALLER:

H.P. Deys, *William Waller (1877-1971) huisarts te Rhenen*, in: *Utrechtse Biografieën, De Utrechtse Heuvelrug-Zuid*, Utrecht 2006, p. 202-207 (hierboven integraal weergegeven). Hier is dus sprake van 'eigen plagiaat' van auteur Henk P. Deys. De Waller-foto's zijn afkomstig uit een familiealbum van dokter Waller (in bezit van Cynthia Nedorost). Genealogie Waller in *Nederland's Patriciaat* 78 (1994), p. 444-520. Gemeentearchief (bevolkingsregister en burgerlijke stand, notulen gemeenteraad) Gepreken met oud-Rhenenaren Informatie verstrekt door (wijlen) dochter Carla Nedorost-Waller en haar kinderen Cynthia en Victor Nedorost.